

Bilaga 1.

FÖRSLAG TILL MANIFEST FÖR ÖFRE SLOTTSGATANS BYALAG³³⁰ 1974-11-20 (10-punktsprogram)

Hur bör man renovera Öfre Slotts?

I stort sett kan man säga att problemet är följande: för att förmånligt få låna pengar till renovering av äldre bebyggelse måste man isätta nybyggnadsstandard i husen. Detta innebär kostsamma ändringar och reparationer vilket medför negativa såväl kulturhistoriska som bostadssociala konsekvenser emedan husen ”blåses ut” och ingen av de ursprungliga hyresgästerna har råd att bo kvar.

Vi menar istället att målet vid renovering skall vara att företagna åtgärder hela tiden vägs mot hyresgästens möjligheter att bo kvar.

Dvs kan dyra installationer förenklas skall detta ske.

Målet skall alltså vara:

1. Alla nuvarande hyresgäster skall bo kvar
2. Upprustning skall göras så enkel som möjligt efter hyresgästens och kulturhistoriska behov.

Påstående: Det finns ingen motsättning mellan kulturhistoriskt och bostadssocialt bevarande.

I. STOMRENOVERING: Denna renovering innebär en översyn och reparation av eller utbyte av: yttertak, ytterväggar, ny isolering, nya koppelade fönster med spröjsar, nytt el-nät, nya sanitetsstammar.

II. INRE RENOVERING: Mål: den inre upprustningen skall vara så billig som möjligt och ha en livslängd om minst 30 år eller mer. Detta innebär:

1. Alla planlösningar, dvs lägenhetsuppdelningar och rumsdistributioner skall behållas. Alla dörrar och passager behålls i nuvarande utformning.
2. Alla golv skall behållas, slipning till trävitt är kulturhistoriskt förkastligt och dyrt. Istället lättslipning eller billig korkmatta.
3. **Köken:** Nya diskbänkar endast vid akut behov (billiga från rivningsbyggen.) Alla köksskåp behålls och kompletteras vid behov. Sneda vinklar behålls. Avlopps- och dagsvattenledning byts ut.

³³⁰ Efter Öfre Slotts Byablad nr 4 1974 s. 5-6

4. Modernaste el-spis med grill helt onödig, istället räcker bänkspis eller enbart kokplattor. Vedspis behålls och sätts i ordning (kostar ca 300 kronor). Spiskåpa behålls. Kyl och frys samt salskåp helt onödiga. Istället behålls nuvarande skafferi och kompletteras med ett kylskåp. Ej disk-eller tvättmaskin.
5. **Rummen:** I rummen skall endast målning ske (emedan isolerats utifrån.) Paneler behålls. ”Mjuka” hörn behålls. Gamla tapeter behålls. Alla existerande garderober behålls och kompletteras vid behov. Gipsplattbeklädnad på väggar förnekar husets rörelse: dessutom byggnadstekniskt oriktigt i timmerhus.
6. Alla kakelugnar behålls. Idag är ca 50% av Öfre Slotts kakelugnar helt friska. De resterande kan i värsta fall igenmuras eller sättas om till en kostnad av ca 700 kr/styck.
7. Alla dörrfoder och golvlister behålls.
8. **Taken:** oftast duger de gamla innertaken 30 år till. Endast i nödfall skall ny spännpapp eller plattor sättas upp, oftast räcker målning.
9. Lägenhetsdörrar (ytterdörrar) mot trapphus behålls; oftast kulturhistoriskt värdefulla spegeldörrar, dessa isoleras från insidan och får flamhårdig målning. Paneler, tapeter och pärlspontvirke som väggbeklädnad i trapphus behålls, endast flamsäker målning. Kulturhistoriskt bevarande.
10. Badrum är helt onödiga i varje lägenhet, dusch räcker och kan installeras i befintliga garderobsutrymmen liksom toalett. Ett billigare sätt är att installera gemensam dusch och toalett i varje trapphus (inga dyra rördragningar eller genomgångar av bjälklag). Slutligen kan alla sanitära installationer förläggas i uthus (då även tvättstuga) i form av duschar och toaletter för de i huset boende.
11. Utemiljön: Alla träd skall stå kvar, inte minst de större träden, gården skall vara barnens lekplats och träffpunkt för husets invånare. Gårdarna skall ha sandlåda, stora buskage och gräsmattor gärna vildvuxna. Vilda buskage och brännässlor här till miljön och skall behållas. Parkering av bilar på gårdarna skall ej ske emedan gårdarna aldrig varit avsedda för detta. Bilar på gårdarna blir alltför dominerande. Parkering skall ordnas i anslutning till Öfre Slottsområdet utanför detta.

Sammanfattning:

Den typ av renovering vi kräver finns redan till delar genomförd vid Kalmar Nations hus (Öfre Slottsgatan 15, 17 och 19). Intresserade kan där förvissa sig om att det är realistiska lösningar som genomförts. Här behålls kulturhistoriska detaljer i mångfald inomhus.

Med en renovering enligt ovan sparar man 10,000-tals kronor per lägenhet. Hyran blir mycket låg och alla kan bo kvar. Innemiljön behålls och gårdarna blir även i fortsättningen allas träffpunkt. Individerna producerar själva sin miljö. **DETTA ÄR DET ENDA SÄTT PÅ VILKET ÖFRE SLOTTSGATAN KAN LEVA VIDARE.** Alltså: det är inte alls dyrt att renovera Öfre Slottsgatan men det är dyrt och helt fel att tro att nybyggnadsstandard ”räddar” Öfre Slotts. Inuti husen blir i så fall de kulturhistoriska och bostadssociala konsekvenserna förödande. Nyligen har Kungl. Maj:t publicerat en kungörelse om lägsta godtagbara standard för bostadslägenhet i vissa fall (LGS, SFS 1973:532). I Bostadsstyrelsens tillämpningsföreskrifter för denna avses att hus ”räddas” med prefabricerade element. Undantagen från nybyggnadsstandard är få. (Se Bostadsstyrelsen, fo nr 9/1974 blad 1-10). LGS har i praktiken redan genomförts vid renovering av Öfre Slottsgatan 11 1971. De kulturhistoriska konsekvenserna blev förödande. Antikvarisk expertis ingrep ej. Hyrorna blev i genomsnitt 105 kr/m²/år, - skulle blivit högre om finansiering skett statligt. LGS är ett steg i rätt riktning men långt ifrån tillräckligt för att förhindra förödande övergrepp på kulturhistorisk och bostadssocial inre miljö. Redan inom några år är allt irreparabelt. Exempelvis är det helt fel som LGS omedvetet förespråkar: förse hus på Öfre Slotts med prefabricerade kök och nytt ytskikt inuti husen. Detta ytskikt döljer pärlspontvirke, paneler etc. av stort kulturhistoriskt värde. Prefabricerade kök innebär att kulturhistoriskt oersättliga spiskåpor och murade spishållar rivs ut. Denna ytfinish som LGS förordar kommer att helt dölja att husen har historia även inuti.

Kulturhistoriskt bevarande är alltså samtidigt bostadssocialt bevarande. Färre ingrepp -endast kompletteringar =kulturhistoria bevaras inuti =hyran låg =hyresgäster kan bo kvar.

KULTURHISTORISK VANDALISERING = BOSTADSSOCIAL SKANDALISERING³³¹

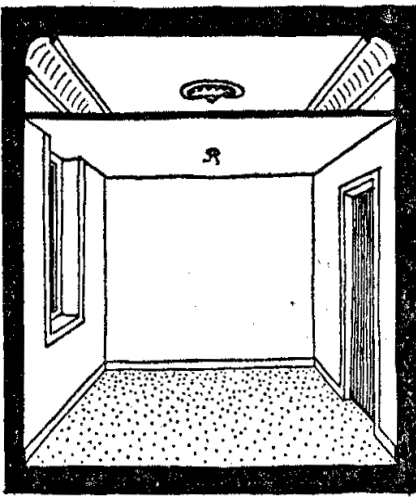
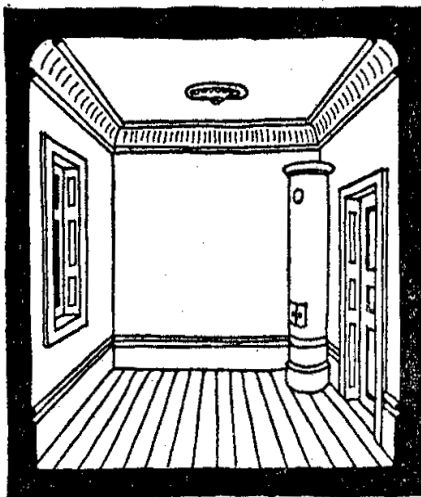
/László Fodor

Carl-Gustaf Thornström

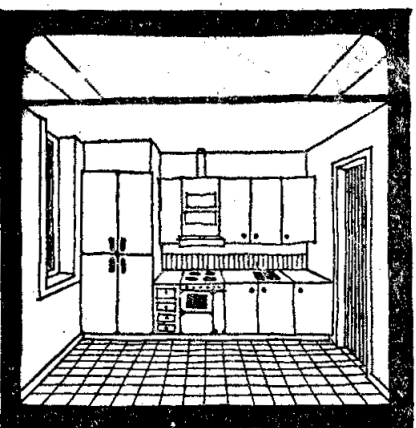
Siv Martelleur

331 Efter Öfre Slotts Byablad nr 4 1974 s. 5-6

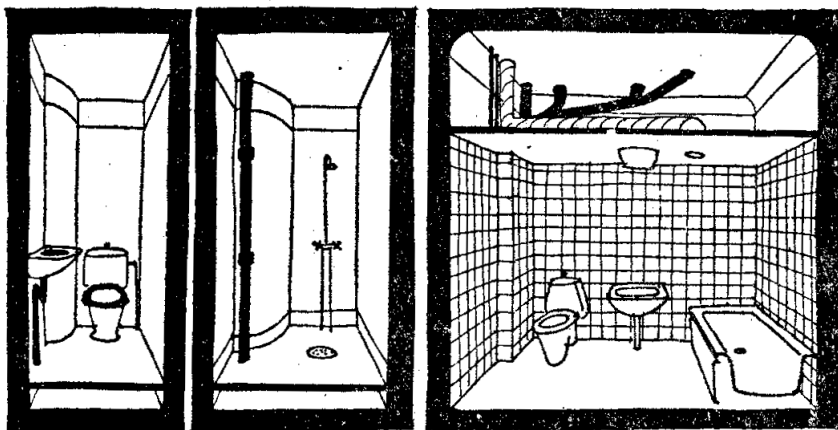
Bilaga nr 2.
MÖNSTERRENOVERING.

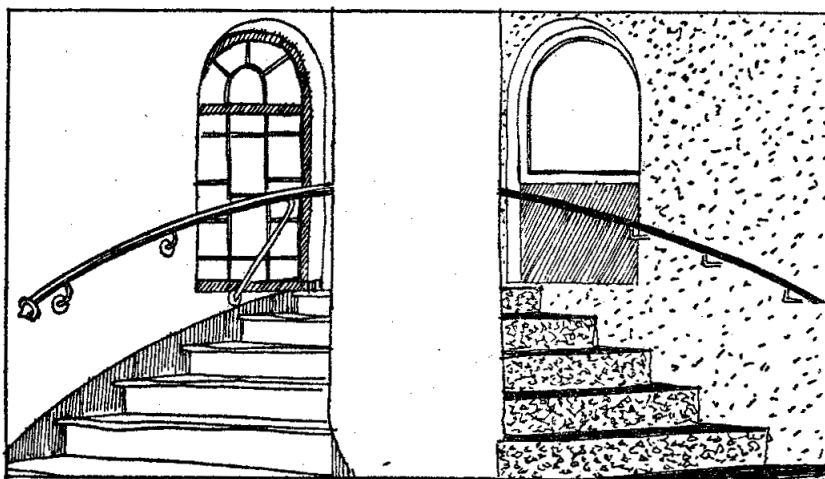
Fungerande vackra rum förändras, vilket är både onödigt, dyrt

och fult. Köken rivs ut och förnyas helt. En klar förbättring, men dyrbart som alternativ till begränsad komplettering. Den boende bör själv få avgöra.

Samma sak gäller dusch eller bad.

Trapphusfönster byts, sätts delvis igen, nya trappräcken och nytt material i trappan. I de flesta fall blir det fult och dyrbart.

Med mönsterrenovering avses den åtgärd av kulturhistoriskt värdefull bebyggelsemiljö som syftar till schablonmässig tillämpning av standard-normer för nybyggnad. Dvs. tillämpning av vissa standardiserade mått på utrymmen och föreskriven utrustning, samt isättande av helt ytfinish.

Denna typ av renovering tar ej hänsyn till objektens specifika egenskaper: den kulturhistoriska standarden blir låg. Mot detta ställer rapporten begreppet **GENERATIV RENOVERING** vilket

startar från det egna objektets enskilda förutsättningar och genomför upprustning/bevarande.

Figuren³³² på följande sidor åskådliggör några exempel på mönsterrenovering: tillämpning av ett mönster utan hänsyn till det specifika.

Ur kostnadssynpunkt medför mönsterrenovering svåra bostads-sociala: det blir för dyrt att bo kvar, man tvingas flytta.

/CGTh 1975-01-20

³³² Efter Dagens Nyheter 14.10.1973

Bilaga nr 3

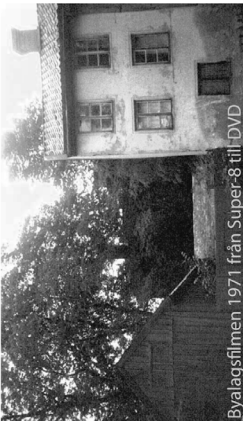
CarlGustaf Thornström: Skrifter om Öfre Slotts 1971-2007

1. Nationens raritet nr 2. dvs hur går det med Öfre Slotts?, i Calmare Gyckel nr 3, Uppsala 1971
2. Mot lyxrestaurering och rivning, i Folket i Bild/ Kulturfront nr 1, 1972
3. Stadsförnyelse och bevarande av äldre miljöer vad kan byalagen göra?, i Liberal Debatt nr 34 (s 52 54), Stockholm 1973
4. Vad kommer att hända med Uppsalas sista egentliga 1800talsmiljö vid Öfre Slottsgatan? i Kalmar Nations Skriftserie XLVIII årg 1971 (s 17–25), Mörbylånga 1973
5. Omvärdering av saneringsbegreppet Kalmar Nation i Uppsala i spetsen för nytänkande, i VästerviksTidningen den 6 juli 1972
6. Renoveringen av Öfre Slottsgatan 15, 17 och 19 sommaren 1972 Kalmar Nation i spetsen för ett nytt renoveringstänkande, i Kalmar Nations Skriftserie XLIX årg 1972 (s 2835), Mörbylånga 1974
7. Reserverat reservat, insändare i Uppsala Nya Tidning den 6 mars 1973
8. Saneringen i Uppsala, insändare i Uppsala Nya Tidning den 14 april 1973
9. Slentrianlösning på Öfre Slotts, insändare Uppsala Nya Tidning den 2 mars 1974
10. Replik om Öfre Slotts, insändare i Uppsala Nya Tidning den 19 mars 1974
11. Öfre Slotts, insändare i Uppsala Nya Tidning den 17 augusti 1974
12. Veto mot stadsplan, insändare i Uppsala Nya Tidning den 9 oktober 1974
13. Öfre Slottsgatan i Uppsala bevarande av kultur historiskt värdefull miljö, bakgrund, genomförande, alternativ konsekvenser för individ och samhälle (tre och fyra betygssuppsats i kulturgeografi) 165 s, opubl ms, Uppsala 1975; 2:a uppl 1975
14. Generativ renovering, i Arkitekttidningen nr 7 (s 910), Stockholm 1975
15. Räcker lagarna till för Öfre Slottsgatan?, i Uppsala Nya Tidning den 21 april 1975

16. Ska vi upprepa fallet med Lodénska huset?, i Uppsala Nya Tidning den 30 oktober 1975
17. Öfre Slottsgatans Byalag 1971-1991: en tillbakablick, i Öfre Slottsgatans Byablad 20-årsjubiléum 1991 (sid 24), Uppsala 1991
18. Så kom denna film till, omslagstext till DVDversionen av filmen ”Öfre Slottskvarteren i Uppsala –en boendemiljö i fara”, Uppsala, juni 2006
19. Utred förslagets inverkan på nationernas drift, replik i Uppsala Nya Tidning den 24 februari, 2007

Bilaga nr 4

Slutligt DVD-omslag 2006

Byalagsfilmen 1971 från Super-8 till DVD

Öfre Slottskvarteren i Uppsala
– en boendemiljö i fara

En kulturhistorisk och socialpolitisk dokumentation 1971 av den då kvarvarande 1920-talsmiljön

Färgfilm med ljud 40 min

Kamera: Sture Mars

Manuskript och klippning: Holle Garner, Carl-Gustaf Thornström, Sture Mars, Viljo Toos

Affisch och utställningstexter: Eva Alm, Carl-Gustaf Thornström, Martin Skånberg, Ville Herlin, Maj Johansson

Speakers: Sture Mars, Per Jansson, Maj Johansson

Musik: Locutores Uppsalensis, Arbets&Fritid, Good Morning Blues, Samla Mammans Mamma, Byalaget Kent Bonan gitarr, Kurt Ekenalm munspel, Göran Holm piano, Tony Klein fjälgitarr

DVD-ide, finansiering och produktion 2004–2006: Carl-Gustaf Thornström

Filmscanning: Kristoffer Wiechel

Färg och ljudbearbetning: Lars-Erik Hagström

Fotocanning: Börge Petersson

DVD-omslag: Carl-Gustaf Thornström & Håkan Tunön

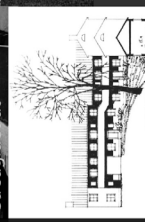
Färgfoto: Carl-Gustaf Thornström

Svartvitt foto: Ville Herlin & Martin Skånberg

© Copyright 1971/2006: Öfre Slottsgatans Byalag och Sture Mars

Så såg det ut

Så ville man ha det

Då ingrep vi

Så blev det
Idag är här månadsnyran bara en fjärdedel av marknadshöjningen tvärs över gatan.

Öfre Slottskvarteren i Uppsala – en boendemiljö i fara

Så kom denna film till

Med en generös privatdonation, två års arbete, samt tillgång till modern digital teknik har den Super-8 kopia vi 1972 deponerade i Uppsalandsmuséets arkiv återskapat i DVD-format. Filmens ursprung startar en majkväll 1971 då kulturarbetaren och smal filmaren Sture Mars ringde på min dörrklocka på Öfre Slottsgatan 15. Han föreslog att vi skulle dokumentera miljön och livet vid Öfre Slottsgatans norra del. Jag hade någon år innan startat en aktion för att rädda Kalmars Nations rivningshotade bostäder. Nu var det maj 1971 och jag hade just blivit vald till 2:e kurator på Kalmars Nation samt ordförande i nystartade Öfre Slottsgatans Byalag. Finansieringen skedde via insamlingsbössor på byalagets stormöten. Vi var fem byalagsmedlemmar som tillsammans med Sture under maximalt primitiva tekniska förhållanden lyckades få ihop ca 40 minuter färgfilm. Im med ljud. I december 1971 beslutade Uppsalandsmuséet tillstyrka ett bidrag om 500 kr för en kopia av den slutliga filmen.

Byalagets tillkomst rötte stor uppmärksamhet i dåtidens Uppsala. Vårt mål var varsam renovering av den unika kulturhistoriska och sociala miljön vid Öfre Slottsgatan. Kalmars Nation beslutade vid ett sk Urtima Landskap i oktober 1971 att skrinlägga planer på att bygga studenthotell och istället starta renoveringar i kvarteret St Niklas. Skattmästare Bengt Modéer ordnade vårvintern 1972 en checkkredit på 240 000 kr! V i var sex hyresgäster i Kalmars hus som tillsammans med tre yrkeshantverkare under sex månader 1972, med eget arbete rustade fastigheterna Rackarkvarnen, Sotargården och Norénska huset till det utseende de har än idag. I detta ingick också omställning av ett dussintal kakelugnar till brukbart skick, 60 nya måttbestämda fönster, nytt el-system mm. Det tog oss ytterligare tio år innan den inre renoveringen var helt slutförd 1982. Och än idag bor där fastighetsdamer som betalar ungelär en fjärdedel av verklig marknadshyra vid gatan. Den pionjärsats vi startade 1970 smittade av sig och inspirerade Öfre Slottsgatans Byalag till fortsatt opinionsarbete. Och framgångarna blev fler. Många är de utställningar, offentliga debatter och kulturella evenemang som byalaget arrangerat och som sträcker sig över mer än tre decennier.

Filmen speglar det första året och är bl a resultat av Stures utomordentliga förmåga att med sin enkla kamera förena poetisk och lätt brutal samtidsdokumentation. Men den speglar också den framtidstro som räddade och tilliten att den egna förmågan kan få yta berg. På kan förneka vår framgång.

Carl-Gustaf Thornström, Aktiv vid Öfre Slottsgatan 1969–1981
Initiativtagare till och f.d. ordförande i Öfre Slottsgatans Byalag
Andre kurator vid Kalmars Nation 1971–72

Ordföranden i Öfre Slottsgatans Byalag, juni 2006:

Att se denna film är att förflyttas nästan fyrtio år bakåt i tiden. Sture Mars och byalagsmedlemmar har gjort en verklig kulturgärning med sin skildring av Uppsala i början av 70-talet. Blenda och hennes körsven går runt i Öfre Slotts-området och vi får se gårdar och hus och träffa dess innevånare, vi följer sotarna upp på taken. Man träffar levande människor och djur, upplever grannkontakter och rädslan att inte ha råd att bo kvar. Områdets hantverkare får besök, och bilderna på Slottsbackens läckerheter får munnen att vattnas.

Uppsala var ingen idyll. Tung genomfartstrafik brusade tät på S:t Olofsgatan och Öfre Slottsgatan. Många av husen var i bedrövligt skick eftersom ägarna kalkylerade med snar rivning och därför inte skötte underhållet, andra fastigheter hade "sanerats" så hårt att hela karaktären försvunnit. Under 60- och 70-talet omvandlades många värdefulla stadsmiljöer trots allt starkare lokala protester, avsikten var att modernisera och effektivisera. Filmen redovisar denna konflikt, storskaligt mot småskaligt.

I vårt fall organiserade sig "aktivisterna" i Öfre Slottsgatans Byalag: man höll föredrag, kontaktade media, samlade in pengar, förde fram egna idéer, var obekväm, hävdade sin medborgerliga rätt. Och man hade roligt! Aktionen lyckades i stort sett, och den gemenskap som fanns mellan människor i alla åldrar och samhällsklasser lever kvar och betyder oerhört mycket för oss som bor i området.

Man inser vilken enorm samhällsomvandling som ägt rum sedan 1971, på gott och ont. Byalaget lyckades stoppa totalsanering av området, men tiden har inte stannat. Nya hot lurar i form av astronomiska lägenhetspriser, förtätning, låsta grindar, nedläggning av småaffärer. Låt oss ta fram entusiasmen från 1970-talet och fortsätta att gemensamt försvara det vi sätter värde på. Filmen är en utmärkt inspirationskälla!

Maria Wold-Troell

